
Inledning

Änd sedan Freud skapade psykoanalysen för drygt hundra år sedan har man diskuterat frågan var den egentligen hör hemma i det kulturella landskapet. Freud själv menade att psykoanalysen på en programmatisk nivå ansluter sig till en vetenskaplig världsåskådning (trots att psykoanalysen själv inte kan betraktas som en världsåskådning). Detta bör emellertid inte läsas som ett proklamerande för ett snävt positivistiskt vetenskapsideal. Snarare innebär det att psykoanalysen bekänner sig till andan och det etiska innehållet i det moderna upplysningsprojektet: sanningen, och ingenting annat än sanningen, är det som i slutändan ska göra oss fria.

Ytterst bottenar denna tilltro till sanningens frigörande verkan i psykoanalysens sätt att tematisera det psykiska lidandet. Om de psykiska besvären uteslutande tänks i termer av funktionsstörningar så kan sanning och kunskap gällande orsakerna till dessa störningar visserligen ge upphov till skapandet av olika slags behandlingsmetoder, men sanningen och kunskapen *i sig* kommer inte att ha någon som helst terapeutisk verkan. Om man däremot tänker sig att de psykiska besvären har sin etiologiska grund i försvar

och bortträngningar, så ser saker och ting förstås annorlunda ut: ytterst är det sanningen som får oss att växa och utvecklas.

På olika sätt har sanningen genom åren varit en stridsfråga inom psykoanalysen. Dessutom tycks det som att alla de klassiska problem som inom filosofihistorien omgärdat sanningsbegreppet också ställs på sin spets i den psykoanalytiska teorin och praktiken. Därmed har filosofer från olika traditioner alltid lockats in i debatten. Vilken karaktär har de sanningsanspråk som genomsyrar den psykoanalytiska teorin? Kan psykoanalysen verkligen göra anspråk på att vara en vetenskap? Hur ska man förstå den sanning som genereras i den psykoanalytiska praktiken? Är sanningen i det kliniska sammanhanget snarare ett namn för att man lyckats skapa mening, sammanhang och en koherent berättelse om analysandens liv? Och är det verkligen epistemologiska utmaningar vi här ställs inför? Är det inte snarare en moralisk uppgift vi ställs inför när vi försöker upptäcka sanningen om oss själva?

Som Gunnar Karlsson konstaterar i sin text i detta nummer så har dock sanningsfrågan, i dagens utbredda diskussion om psykoanalysens evidens, blivit reducerad till en

fråga om effektivitet mätt med ett mått som inte sällan är främmande för psykoanalysens villkor och ethos. Därför tyckte vi på Divanredaktionen är det är dags att återigen ta ett grepp om sanningen.

Vårt sanningsnummer inleds med en text av den norske psykoanalytikern Torberg Foss där han påtalar att sanningen i den kliniska praktiken inte främst är knuten till kunskap och vetande – kort sagt: sanningen är ingenting man kan äga! Därefter följer en klassisk artikel inom psykoanalysens vetenskapsteori av den franske filosofen Paul Ricoeur. Ricoeur försöker visa hur man ska förstå möjligheten att verifiera psykoanalytiska tolkningar och vidare hur man ska förstå den psykoanalytiska teorins sanningsanspråk. Joel Backström menar att inom psykoanalysen är sanning och självkunskap snarast moraliska begrepp, och i sin korta men kärnfulla *Divanism* skriver Maria Yassa om en intensiv erfarenhet av sanning på flygplatsen Charles de Gaulle.

Trots att psykoanalysen arbetar med sanningen i det personliga uttrycket, så förekommer begreppet ”autencitet” förhållandevis sällan i den teoretiska litteraturen. I sin läsning av Maria Zennströms roman *Hur ser ett liv ut om man inte har tillräckligt med kärlek?* försöker litteraturforskaren Kari Løvaas att på andra vägar närma sig detta svårfångade begrepp. Donald Winnicotts omtalade teori om det sanna självet kan man dock betrakta som en tydlig psykoanalytisk tematisering av autenciteten. Arne Jemstedt tecknar konturerna av detta viktiga teoretiska arv som så ofta blivit offer för banaliserande och sentimentaliserande tolkningar.

”Målningen är något *annat* än både sanning och illusion”, insisterar konstnären Kristina Jansson i ett utforskande samtal med Nina Weibull om lögn och verklighet i relation till bilden. När bilden oavvisligt öppnar sitt rum och fångar betraktaren, på samma sätt som dikten fångar sin läsare, är det *magin* inom *mottagaren* som verkar. Numrets tema kompliceras och berikas av Kristina Janssons och poeten Jenny Tunedals i sanning lysande bidrag.

Inom filosofin och kulturteorin i allmänhet har tanken på absoluta och tidlösa sanningar varit utsatt för häftig kritik under 1900-talet, en kritik som inte sällan hotat att slå över i en vulgär form av relativism. En samtida försvarare av sanningsidealet står emellertid att finna i den franska filosofen Alain Badiou. Carin Franzén visar hur Badiou genom sin säregna appropriation av Platon försöker gjuta modernt liv i tanken på absoluta sanningar. Även Hans Ruins bidrag till detta nummer kretsar kring kritiken av sanningen som något tid- och platslöst. Mot bakgrund av några nedslag i hermeneutikens historia argumenterar Ruin för att vi måste fortsätta att orientera oss mot sanningen som ett undflyende ideal.

Efter dessa utsvävningar i filosofins marker återvänder vi till psykoanalysen. Med utgångspunkt i ett citat av Wilfred R. Bion försöker Johan Eriksson visa på innehållet i den övertygelse som ligger till grund för den psykoanalytiska praktiken: att sanningen är själens föda, att sanningen är det som får psyket att växa och utvecklas. Agnes Mesterton kastar sig in i den debatt som rasat efter publiceringen av Dan Josefssons bok *Mannen som slutade ljuga*. Mesterton frågar sig om det verkligen är rimligt att ifrågasätta hela psykoanalysen utifrån den kritik som i Josefssons bok riktas mot den före detta psykoanalytikern Margit Norell, som var ansvarig för den terapeutiska behandlingen av Thomas Quick, eller Sture Bergwall.

Varför hatar vi Ibsens Gregers Werle och hejar på Nora när hon ställer samma krav som Gregers – att äktenskapet ska vila på sanningsgrund? Vi får ta del av Leif Zerns anteckningar om sanningen på teaterscenen som en ”lögnens nattvard”, och vidare av Gunnar Karlssons försök att finna en teoretisk mellanväg i den psykoanalytiska debattens traditionella uppdelning i ett historiskt och ett narrativt sanningsbegrepp. Vårt sanningsnummer avslutas med Lennart Räterlincks recension av antologin *Mannen som var förtjust i färsk hjärna och andra texter*.

Johan Eriksson, Nina Weibull